

Josep Alandete

Textos al voltant de Francesc Ferrer Pastor

L'ampliació dels usos funcionals formals a Catalunya des de les darreres dècades del XIX féu cada volta més necessària la fixació ortogràfica de la llengua i la construcció d'un model de llengua estàndard capaç de resoldre dubtes i vacil·lacions i donar així resposta als reptes de qualsevol llengua moderna. Eixa necessitat va canalitzar-se a partir de 1911 amb la creació de la secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, organisme de la Diputació de Barcelona. La publicació de les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, el 1913, anaren precedides per la *Gramàtica Catalana* (1912) de Pompeu Fabra i posaren les bases normatives de l'ús escrit de la llengua. La difusió i l'acceptació de les normes fabrianes entre els usuaris fou legitimada per la Mancomunitat de Catalunya, que des de 1914 fins al 1925 esdevingué la institució autonòmica embrionària autonòmica governada per la Lliga Regionalista. L'expansió quantitativa i qualitativa de l'ús formal de la llengua a Catalunya que arribà amb la II República va permetre continuar elaborant l'estàndard en interacció constant amb el gran nombre d'usuaris existents en una llengua que esdevenia la predominant en les escoles i mitjans de comunicació escrits de Catalunya i que comptava també amb la publicació el 1932 del *Diccionari General de la Llengua Catalana*, de Pompeu Fabra.

La situació a València havia estat ben diferent. La burgesia valenciana no havia incorporat l'ús de la llengua com a element cohesionador de la societat. Ben altrament, les tendències castellanitzadores en l'elit dominant s'accentuaren i sovint els elements identificadors només s'utilitzaven com a element diferenciador i separador del moviment de recuperació nacional i lingüística que s'estava bastint a Catalunya. Davant de la publicació de les Normes de l'IEC, des d'un poc dinàmic Lo Rat Penat s'esperonà la publicació de la *Gramàtica elemental de la llengua valenciana* (1915), de Lluís Fullana, que hi postulà una normativa ortogràfica no convergent amb l'establida a Catalunya, i que no va ser gens seguida en les escasses publicacions en valencià existents. El 1932, amb la firma de les Normes de Castelló, la majoria d'escriptors valencians adopten la normativa ortogràfica fabriana completada amb unes quantes adaptacions. Però a València els pocs anys de II República no aconseguiren incrementar les funcions socials formals del valencià de manera significativa ni ampla com havia esdevingut al Principat. Els escriptors valencians es trobaren llavors en

el dilema de donar per bones totes les opcions lingüístiques proposades per l'estàndard realment existent (que en alguns aspectes morfològics, sintàctics o lèxics tenia poc en compte les solucions valencianes) o, seguint algun suggeriment de Fabra, elaborar un model propi a partir de les característiques dels parlars valencians.

Josep Giner apostà de ben jove per la segona opció com es comprova en esta carta dirigida a Carles Salvador de juny de 1934, reproduïda per Josep Daniel Climent, i on s'anticipa a la creació d'una Acadèmia Valenciana de la Llengua.

“Els valencians no podem tindre prou en equiparar-nos, per exemple, als lleidatans o als tortosins. Els valencians tenim una tradició estatal i cultural que pesa molt, som un poble i per tant dins la comuna llengua literària hem de pesar com a tot un poble. No podem satisfer-nos ni accontentar-nos a ésser uns catalans més; volem més. Jo crec que els valencians havem de conservar la nostra tradició de poble, la nostra gloriosa Unitat valenciana. No som unes comarques catalanes com les de Pallars, l'Urgell, Andorra o el Baix Ebre. No, els valencians som un Poble, un Poble català, però les nostres particularitats lingüístiques no han de ser tractades com les de Lleida o Andorra: el parlar valencià té dret a tindre una influència marcadíssima en la comuna llengua literària. L'error de Barcelona ha estat tractar en el mateix pla que un *patois* (prova: *Das Mundart* de Barnils); hom ha ignorat moltes coses, hom ha estat cregut de la pretesa castellanització del valencià (respecte a això els filòlegs s'encarregaran de demostrar que la castellanització del valencià és més fantàstica que real; el valencià que ara es parla amorosament reconstruït té més noblesa que la que hom creu).

Si ara la llengua literària no admet les característiques valencianes és perquè els valencians no tenim força (força de tindre una florent literatura, una política pròpia, un pensament nacional) però devem conservar-les amorosament per a quan arribe el moment –que arribarà, pensem en els valencians que han de nàixer– que els valencians tinguem una forta literatura i un fort pensament polític i de civilització i allavors vindrà el nostre triomf. Si ara ens dediquem a caviar *dacsa* per *blat de moro*, *espatla* per *espatlla*, *li'ls done* per *els hi dono*, *patisc* per *pateixo*, etc. (en lloc de preocupar-nos de descastellanisar i d'altres coses més útils) arribarà un moment que els valencians no podrem contribuir amb res a la comuna llengua literària.

Crec que cal que escrigam un valencià uniforme. Breu: això que feu els escriptors més bons d'escriure en valencià unes voltes i en quan escriviu en la premsa de Barcelona escriviu exactament igual que un escriptor barceloní és una cosa que deshonora als valencians. Els valencians no havem de tindre por d'escriure un valencià, d'imposar orgullosament la nostra modalitat especial d'escriure el català. Si no

sentim l'orgull de ser valencians serem uns catalans dolents. Cal escriure un valencià rigorosament fixat. Per fixar el valencià crec que podríem fer això: Nomenar un comitè tècnic d'uns quants senyors (jo propose: Carles Salvador, Sánchez Gozalbo, Sanchis Guarner, Adolf Pizcueta, Revest i algun altre designat per vosté). Este comitè tècnic –cadascun dels seus membres, pràcticament- s'encarregaria de recollir de totes els valencianistes les suggestions, estudis, etc. Jo proposaria al dit comitè les meues orientacions, com ho podria fer cada valencianista. El comitè tècnic les estudiaria, les discutiria, les aprovaria i buscaria les firmes de les personalitats més sobressortints del valencianisme (no moltes firmes, cinc o sis més i prou: Mateu i Llopis, Gómez Nadal, Alcayde i Vilar) i després es publicaria en el *Bolletí de la Castellonenca* i haurien de ser llei per a tots els valencianistes, ningú per res del món hauria d'incomplir-les. Ara bé, res d'improvisacions i cap impaciència; res de fer una cosa metodisada seguint un orde preestablert, res d'això, ans anar fixant coses diverses i poc a poc, molt poc a poc.”

La dictadura va frenar de soca-rel aquest procés de fixació d'una normativa des d'un punt de vista composicional i policèntric on l'aportació valenciana fóra fonamental. L'ús de la llengua es reduí als àmbits d'ús informals quasi exclusivament però a València des de Lo Rat Penat i el grup de l'editorial Torre es continuava mantenint el caliu necessari per posar els fonaments normativitzadors d'un procés de normalització que en eixos moments foscos es veia llunyà i difícil. Les gramàtiques de Sanchis Guarner i Carles Salvador a primeries dels 50 van ser els primers lliuraments dels estudiosos valencians en eixa direcció. Poc després, el *Diccionari de la Rima* esdevingué una fita cabdal per dignificar moltes paraules del nostre lèxic no recollides en el *Diccionari General de la Llengua Catalana* de Fabra i que contribuïen a construir un model de llengua formal acostat a la llengua viva dels valencians.

“Cap dels diccionaris valencians del XIXé segle és actualment utilitzable com a diccionari normatiu i literari, per diverses raons. En l'aspecte ortogràfic resulten evidentment inservibles, per llur anarquia i desgavell ortogràfic; tampoc no són utilitzables com a diccionaris de la llengua literària perquè mai no tingueren pretensions literàries; i finalment en l'aspecte purament lexicogràfic són molt deficients i tenen defectes i llacunes en un grau molt elevat.

Fora de València sí que s'han publicat notabilíssims diccionaris de la llengua, entre els quals sobresurten el Fabra per a la llengua literària i l'Alcover-Moll o “Diccionari Català-Valencià-Balear” com a diccionari totalitari. Tanmateix calia una aportació valenciana, que fos com un compendi de les diverses tendències i un intent moderat cap a la recerca del punt dolç i equilibrat, que permetés de fer un diccionari pràctic i manual per a l'ús de tots els valencians que escriuen i lligen la nostra

llengua i a l'ensems un diccionari d'utilitat general, fins i tot per als versificadors i poetes.”

Les normes gramaticals, que precedeixen el *Diccionari de la Rima*, il·lustren alguns casos en què es discuteixen les solucions fabrianes basades en el dialecte central sense haver tingut en compte les varietats valencianes, més completes i genuïnes. Josep Giner i Francesc Ferrer Pastor entenen que una normativa composicional havia de considerar en pla d'igualtat els grans dialectes geogràfics, sense la supremacia prèvia de cap varietat geogràfica sobre altra. Per això argumenten la preferència per les formes valencianes en molts aspectes de la morfologia verbal o pronominal, com en les combinacions binàries pronominals amb datius.

Les combinacions dels complements directes de tercera persona *el, els, la, les, ho*, en amb els complements indirectes de tercera persona *li, els*, són les següents:

li'l, li la, li'ls, li les, li'n, li ho (amb datiu singular).

I els el, els la, els els, els les, els en, els ho (amb datiu plural)

Exemples:

[...]

Aquestes combinacions són les valencianes, úniques acceptables en la llengua literària general. Dialectalment hi ha unes altres combinacions molt defectuoses basades en la substitució de *li* per *hi*. Tal substitució és molt desgraciada i ha originat una sèrie de pertorbacions dialectals confusionàries. Tot ús de *hi* com a datiu és censurable i cal evitar-lo curosament en la llengua literària. En lloc de *li'l, li la, li'ls, li les* el barceloní diu *li* en tots els casos (escrit *l'hi, la hi*, etc.). Més valdria d'acceptar les combinacions valencianes d'una vegada, meravelloses de lògica, claredat i precisió i desterrar els usos dialectals dolents. En lloc de *els el, els la, els els, els ho, els en*, el barceloní diu *els hi* absolutament incorrecte. Convé a tots d'adoptar el sistema valencià de les combinacions de pronoms de tercera persona, tan viu, tan perfecte i tan complet.

Les seues normes gramaticals inclouen també reflexions pedagògiques encara ben útils i aprofitables per a una actualització i millora de la normativa existent. Els arguments que s'hi utilitzen per reduir el nombre de diacrítics, són ben aprofitables per a una revisió encara pendent i necessària que podria servir com a assaig de coordinació entre les dos institucions normatives, l'Institut d'Estudis Catalans i l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.

L'existència en la nostra llengua de dues classes de *o* (la *o* oberta i la *o* tancada) i de dues classes de *e* (la *e* oberta i la *e* tancada) –fet per altra part ben natural, que ocorre en moltíssimes llengües indoeuropees: grec, llatí, cèltic, germànic, italià, portugués, occità, francès, alemany, etc.– contrasta fortament amb l'eixut vocalisme castellà. Això origina l'existència de mots homògrafs que només es diferencien pel timbre de lla vocal: *set* “ganes de beure” i *set* “n.º 7”; *déu*, cast. dios, i *deu*, n.º 10; *os* i *ós*, *mora* i *móra*, etc.

Aquest fet engrescava molt els antics i així Carles Ros ja dreçava llistes d'homògrafs i en els primers temps de la Renaixença es volia posar un accent diferent a cadascun dels dos homògrafs: *dóna* i *dóna*, *òs* i *ós*, *mòra* i *móra*, *fòra* i *fóra*, etc.

Així nasqué l'ús d'uns accents diacrítics, amb alegre lleugeresa, puix que venien a complicar innecessàriament l'ortografia, ja que en la nostra llengua l'accent ortogràfic té únicament per objecte de marcar la síl·laba tònica en els polisíl·labs i no el timbre de les vocals ni el significat, ofici gramatical, etc., puix que tot això convertiria la nostra llengua escrita en una *llengua d'accents*, tan enutjosos en la vida moderna (imprentes, mecanografia, ensenyament, etc.). Cal dir que tal proliferació d'accents diacrítics tenia la bona intenció de facilitar la correcta lectura dels mots en un temps en què es llegia i s'escrivía poc i en les imprentes hi havia una anarquia ortogràfica. Però la major part dels accents diacrítics no tenien en compte les diferències regionals de timbre de les vocals en certs mots. Més tard hom reduí la llista dels mots accentuats amb diacrítics, si bé la reducció no fon tan dràstica com calia. Especialment en certs substantius els diacrítics són encara pertorbadors per a l'ensenyament i caldria considerar-los només potestatius. La nostra opinió és francament favorable a la supressió d'alguns diacrítics en casos com en els mots *Déu*, *bé*, *món*, *són*, *sóc*, *véns*, *mà*, *sèu*, què (no interrogatiu), etc. [...]

Proposar una simplificació de l'ús de l'accent diacrític no és gens desenraonat, almenys en la llista dels substantius el seu ús podria ser només potestatiu. En guanyaria l'ensenyament, les correccions, la impremta, la mecanografia, etc. Molts cursets de gramàtica queden reduïts a l'aprenentatge memorístic d'una llista de distincions diacrítiques inútils en mots pocs usats o de vocalisme homòfon en moltes comarques, i els exercicis, a les consabudes i artificioses frases dels llibrets a base d'homògrafs, frases esdevingudes ideals per a perdre el temps amb banalitats; o la feina de molts correctors es reduïx a posar una garbera d'accents diacrítics en cada pàgina (llengua d'accents...) i després manca temps a uns i a altre per fixar l'atenció en les coses més importants. De moment, l'ús potestatiu permetria, tot conservant-los als diccionaris, de suprimir-ne l'ensenyament i de permetre de no

usar-los obligatòriament fora dels dotze casos assenyalats en la llista breu. Únics que semblen més convenients de conservar.

Josep Giner, Sanchis Guarner, Enric Valor, Carles Salvador i Francesc Ferrer Pastor van apostar per la millora de la normativa en la direcció d'incorporar-hi les solucions valencianes vives i genuïnes en l'estàndard comú de la llengua. Els nostres *homenots* consideraven que la identificació amb l'estàndard era imprescindible per estendre la consciència lingüística dels valencians per a la qual cosa calia dignificar els recursos lèxics i gramaticals que se'ls havien transmés. I Ferrer Pastor tenia clar que "l'escola i l'estudi seran els braços que aprofundiran la rella" d'eixe procés de normalització que ell tant ha ajudat a construir com argumentava en un escrit de 1999 destinat als seus veïns de la Font.

Com més va més valencià em torne, més em duen l'afecte i la reflexió a enfortir la solidaritat entre la meua vida i la vida del poble, i més s'arrela en mi la convicció que eixugar les fonts de la vida regional és un atemptat contra la pàtria.

Vegeu ací la nostra fórmula: valencians ens hem trobat i valencians volem ser i pecar contra la pàtria, és fer-la víctima d'un amorós maltracte. [...]

Les qüestions de llenguatge, importants a tots els països, ho són a València; millor diria, a València vibren a l'entorn de l llenguatge qüestions que en la majoria dels pobles no existeixen. No estan ací per estrany que sembla, en possessió pacífica de l'òrgan natural d'expressió, i per això l'idioma, discutit i pledejat, es troba com si diguérem en situació militant, i porta espasa i elm en defensa pròpia i en defensa dels drets que representa, és com una flama viva i bategant que es reflecteix en totes les manifestacions de la cultura i l'espiritualitat valenciana. És la cultura allò que defensem, la pública i la privada, la dignitat dels individus, un per un, la dignitat del comerç social, la dignitat del poble i de la llengua. La bandera de la bona paraula no ha de ser una bandera de les dretes... ni de les esquerres.

I fóra cosa ben trista, després de les posicions guanyades, que en lloc del moral desig d'expansió per la nostra parla benvolguda, haguérem de procurar que els forasters no l'entenguen perquè no s'adonen de la torpesa que sura a totes hores en la remor de la conversa. [...]

I jo què he de dir, als mestres i les mestres que heu sabut convertir els vostres alumnes en pedres vivents de la llengua ensenyant-los les assignatures en la parla familiar. Vosaltres sí que sou mereixedors sense altre mèrit que haver lluitat un dia i altre per la conservació del nostre parlar. Hui és un dia de glòria que allunya de mi

el record d'haver estat perseguit, l'any 1965, per haver imprés un *Diccionari Valencià* degudament autoritzat [...]

Gràcies a tots perquè la llengua, tornem-ho a dir, no és de dretes ni d'esquerres, és una llengua de tots. Amb ella vàrem nàixer i amb ella volem morir.

Una llengua, element indissoluble de la seua concepció d'un País que volia més lliure, més nostre i més valencià i que el va portar a un compromís polític sense reserves en el *Partit Nacionalista del País Valencià*,

Nosaltres, els nacionalistes valencians, no posem els nostres interessos a la consideració del pensament estrany, els podem resoldre ací amb els nostres homes, amb els nostres tècnics, per a arribar a les conclusions que ens convinguen i no a les que interessin a les apetències del veí. El nostre nacionalisme és àmpliament polític, lingüístic, literari, cultural i artístic. I no es pot comprendre sense tenir una idea clara dels principals fets, en tots els terrenys del vell País Valencià.

El Partit Nacionalista del País Valencià refusa qualsevol actuació política dels valencians en partits posats sota cabdillatges estranys. Les nostres decisions, encertades o equivocades, han de ser nostres. Com en les partides de pilota, el nostre esport nacional, els resultats de les nostres actuacions sols han d'admetre el veredict del nostre poble. És l'únic sobirà.[...]

Perquè la pàtria comença en el nostre poble, en el nostre lloc de naixença, d'on amb ones expansives va estenent-se fins als límits grans de tot el territori nacional. Això és la pàtria amb fonaments. La pàtria com l'entenen els governs uniformistes és com començar una casa per la teulada. És una pàtria impossible.

Les lletres, les arts, les ciències, la vida política i la vida social presenten símptomes d'una intensa febre que produeix encontres amb els qui de sempre han negat la nostra personalitat. El vell recurs d'atacar els nostres fonaments i manifestar-se defensors del que per altra banda, i d'amagat, neguen és massa conegut i no hem de caure en el parany. Una nova era veig ben a prop, una nova era enllumenada per un nacionalisme, l'autèntic, el nostre davant d'un altre que diu que és i que sols fa destruir tot allò que signifiqui el retrobament de la nostra comunitat individuada. [...]

[Perquè] nosaltres hem de ser, som la torxa que enllumene el camí tan ple d'obriülls: obrim l'ull, doncs, i fem del nacionalisme una tendència clarificadora. El nostre poble ho necessita. El nostre poble ho demana.

Francesc Ferrer Pastor va fényer amb l'esforç, l'estudi i la divulgació de tota una vida el rent amorós i insigne de la llengua, del valencià que tant va estimar, i que els valencians d'ara i el de les generacions vinents tenim el deure de continuar enriquint i compartint si volem ser dignes del seu llegat.